

Türk Siyasal Hayatına Askeri Müdahalelere Bir Örnek: Talât Aydemir'in Darbe Girişimleri

Ünal Karaarslan*

Öz

Amaç: Çalışmada parlamenter sisteme müdahaleye bir örnek olarak Kurmay Albay Talat Aydemir'in, ülkenin yönetim tarzını ve ülkedeki ekonomik krizi bahane ederek 1962 ve 1963'te kalkıştığı başarısız darbe girişimleri incelenmiştir.

Yöntem: Konu, Talat Aydemir'in darbelerin temel sorunsalı olarak gördüğü 1960 darbesinden başlayarak incelenmiştir. Çalışmanın kaynakları arasında konuya ilişkin belgeler, araştırma ve inceleme eserleri ile hatıratlar yer almaktadır.

Bulgular: Türk Siyasal hayatında Cumhurbaşkanı unvanını alan 12 isimden 6'sı asker kökenlidir. Bu durum ordu mensuplarının siyasete olan ilgisini göstermektedir. Cumhuriyet tarihi boyunca askerler ve siyasetçiler arasındaki çekişme beş darbe girişimi ile dört emuhtranın meydana gelmesine neden olmuştur.

Sonuç: 1961-1963 darbe girişimlerinin sonucundan anlaşılacağı üzere, halk özgür iradesi ile verdiği kararların hep arkasında olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Millettin verdiği karara herkesin saygı duyması gerekmektedir.

Özgünlük: Türk Siyasal Hayatına iki defa askeri müdahale etmek isteyen Talât Aydemir'in darbe girişimleri ve sonuçları incelenmiştir. Halkın iradesinin en önemli değer olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türk siyasal hayatı, Demokrat Parti, askeri müdahaleler, Talât Aydemir.

* Yüksek lisans, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, unal@karatekin.edu.tr

An Example of Interventions in Turkish Political Life: Talat Aydemir and the Military Intervention

Ünal Karaarslan*

Abstract

Purpose: In this study, as an example of intervention to the parliamentary system, Staff Colonel Talat Aydemir who failed coup attempts in 1962 and 1963 alleging the country's polity and the economic crisis in the country, is examined.

Method: The subject was examined starting from the 1960 interventions, which Talat Aydemir saw as the main problematic of interventions. The sources of the study include documentaries, research and analysis works and memoirs on the subject..

Findings: Six out of twelve persons who took the title of President in Turkish political life were ex-military officers. This situation indicates the interest of military personnel in politics. Throughout the history of the Republic, the conflict between soldiers and politicians has caused five coup attempts and four e-memorandums.

Implications: As can be understood from the results of the 1961-1963 coup attempts, the people have always stood behind the decisions they made with their free will and they will continue to do so. Everyone must respect the decision made by the nation.

Originality: The coup attempts and results of Talat Aydemir, who wanted to intervene twice in Turkish Political Life, have been reviewed. It has been understood that the most important value is the will of the people.

Keywords: Turkish political life, Democrat Party, military interventions, Talat Aydemir.

* Graduate student, Çankırı Karatekin University, Social Sciences Institute, unal@karatekin.edu.tr

Giriş

Ordu mensupları parlamenter demokrasiye doğrudan (darbe, darbe girişimi ve kalkışma) ve dolaylı (post-modern darbe, muhtıra ve e-muhtıra) olmak üzere iki çeşit müdahalede bulunmaktadır. Çalışmada darbe kelimesi Türk Dil Kurumu tarafından “bir ülkede baskı kurarak, zor kullanarak veya demokratik yollardan yararlanarak hükümeti istifa ettirme veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devirme işi” ifadeleriyle yapılan tanım doğrultusunda kullanılmıştır (TDK, 2017, s.863). Safi’ye (2019) göre, bir ülkede ordu mensuplarının silah zoru ile ülke yönetimine el koymak istemesi, Askeri darbe olarak tanımlanmaktadır.

Osmanlı Devleti’nin son döneminde; Çırağan Vak’ası, Prens Sebahattin darbe girişimi, 1908 Rumeli Kalkışması, 31 Mart Kalkışması, Hareket Ordusunun 1909 Darbesi, Bâbüâlî Baskını, 1913 Mahmut Şevket Paşa Suikastı ve Darbe girişimi olmak üzere yedi darbe girişi olmuştur (Safi, 2019, s. 143).

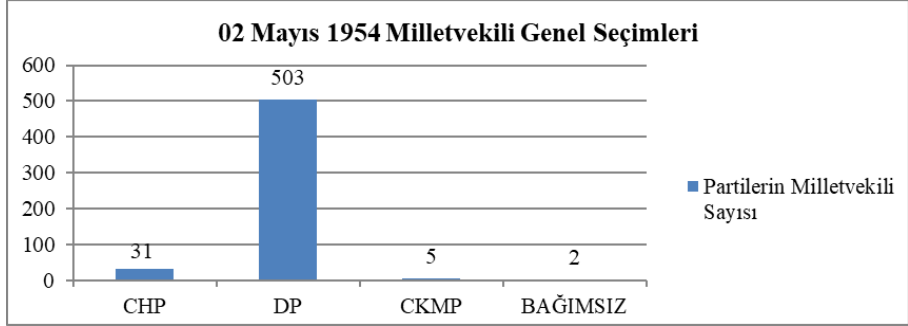
Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruluşundan günümüze kadar ilki 27 Mayıs 1960 tarihinde olmak üzere toplam beş (1962,1963,1980 ve 2016 yıllarında) darbe girişimi ve dört (1971,1979,1997 ve 2007 yıllarında) muhtıraya maruz kalmıştır.

Bu çalışmada Talât Aydemir’in 22 Şubat 1962 ve 22 Mayıs 1963’te gerçekleşen darbe teşebbüslerinin Türk siyasi hayatına etkileri üzerinde durulacaktır. Bu amaçla darbe girişimlerinin temel sorunsalını anlamak için önce 27 Mayıs 1960 darbesi tahlil edilecek, daha sonra da 22 Şubat ve 22 Mayıs darbe girişimleri incelenecektir.

Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi

2 Mayıs 1954 tarihinde Liste Usulü Çoğunluk Sistemine¹ göre yapılan genel seçimlerde, Demokrat Parti (DP) seçimlerden, %57’lik oy oranı ile birinci parti olarak çıkar ve Adnan Menderes başkanlığında ikinci Menderes hükümeti kurulur (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2012).

¹ Liste Usulü Çoğunluk Sistemi; İki turlu bir seçim sistemi olup partiler için salt çoğunluğun oyunu alması yeterlidir. En çok oyu alan aday veya adayların seçilmesi ilkesine dayanmaktadır (Türk, 2006, ss.79). Türkiye’de 1946 “Türkiye genel seçimleri, 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan milletvekili genel seçimleridir. 5 Haziran’da Milletvekili Seçim Yasası değiştirilmiş ve Cumhuriyet tarihinde ilk defa tek dereceli seçim esasında gerçekleştirilmiştir.”

Grafik 1: 02 Mayıs 1954 Milletvekili Genel Seçimleri

Kaynak: TÜİK, 2012, s.10.

Aydemir'e göre; ülkedeki ekonomik krizler, parti içi anlaşmazlıklar, hükümet aleyhine öğrenci olayları, 6-7 Eylül İstanbul ve TSK komuta kademesinin emekliye sevk edilmesi gibi nedenler darbe yanlısı subayları heveslendirmiştir (Aydemir, 1968, s. 14). 27 Mayıs 1960 günü saat 04.36'da Ankara radyosundan Kurmay Albay Alparslan Türkeş okuduğu bildiriyle² "Türk Silahlı Kuvvetleri memleketin idaresine el koymuştur" diyerek askeri darbeyi Türk milletine duyurur (Bulut, 2009, s. 83).

27 Mayıs askeri darbesinden sonra başkanlığını Orgeneral Cemal Gürsel'in yaptığı Milli Birlik Komitesi³ kurulur. Bu komite ülke yönetimine el koyar. Milli Birlik Komitesi, Demokrat Parti'ye yakınlığı bilinen beş bine yakın subay (ile) 235 general ve amirali orduyu gençleştirmek bahanesiyle görevinden uzaklaştırdığı gibi 147⁴ akademisyeni de üniversiteleri siyasetten uzak tutmak bahanesiyle görevinden uzaklaştırır (Çavuşoğlu, 2019, s. 131).

² 27 Mayıs 1960 Alparslan Türkeş'in Okuduğu Bildiri; "Bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla Türk Silahlı Kuvvetleri, memleketin idaresini ele almıştır. Bu harekâta Silahlı Kuvvetlerimiz, partileri içine düştikleri uzlaşmaz durumdan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında en kısa zamanda adil ve serbest seçimler yaptırarak idareyi, hangi tarafa mensup olursa olsun, seçimi kazananlara devir ve teslim etmek üzere girişmiş bulunmaktadır" (Yaşar, 2017, s.480).

³ Milli Birlik Komitesi (MBK); 27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında tamamı askerlerden oluşan yasama, yargı ve yürütme görevlerinin bütünü kendilerinde toplamış; iki orgeneral, bir tümgeneral, iki tuğgeneral, dokuz albay, yedi yarbay, 11 binbaşı ve altı yüzbaşidan oluşan gruptur (Sunay, 2017).

⁴ 147'ler ; "Üniversiteler öğretim üyelerinden bazılarının vazifelerinden affına ve bazılarının diğer fakülte ve yüksekokullarına nakline" başlıklı tezkere ile; partizan, aşırı solcu ve ahlaki zaafı gerekçeleri ile üniversitelerden uzaklaştırılan 147 akademisyene verilen addır. 28 Mart 1962 çıkartılan kanun ile üniversitelere geri dönüş yapmışlardır (Resmî Gazete, 10641).

Milli Birlik Komitesi, Yassıda'da kurulan askeri mahkeme aracılığı ile 592 kişiyi yargılar ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar⁵, Başbakan Adnan Menderes, Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Dış işleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu'ya idam cezası verir. (Resmî Gazete, 10908).

Temsilciler Meclisi ve Milli Birlik komitesi üyelerinden oluşan “Kurucu Meclis” tarafından yeni bir anayasanın hazırlanması için, İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıddık Sami Onar görevlendirilir ve hazırlanan anayasa 9 Temmuz 1961'de halk oylamasına sunulur. Anayasa % 61,5 evet oyu ile kabul edilir (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 2020 s. 430).

1961 Ocak ayında siyasal partilerin kurulmasına izin verilmesi sonucunda Demokrat Parti'nin devamı olarak, Yeni Türkiye Partisi (YTP) ve Adalet Partisi (AP) kurulur. Milli Birlik Komitesi üyeleri arasındaki fikir ayrılıkları Yassıda yargılamaları sırasında ayyuka çıkar ve Komite ikiye bölünür. Bunlar;

- “İşler düzelince” yönetimin sivillere bırakılmasını isteyen İlimliler,
- “Ülke yönetiminde sürekli” olmasını ve halkın buna göre düzenlemesi gerektiğini savunan liderliğini Alparslan Türkeş'in yaptığı Aşırılar olarak nitelendirilir (14'ler⁶) (Sanlı, 2018, s. 223).

Milli Birlik Komitesi üyeleri arasında; 27 Mayıs 1960 darbesinde yol arkadaşları olan 14'ler grubunu yurtdışında görevlendirilmesi sonucu; çıkan iç huzursuzluklar ve siyaset ile uğraşan subay sayısının artması nedeniyle TSK içerisinde disiplini ve birliği sağlamak üzere küçük rütbeli subaylardan oluşan Silahlı Kuvvetler Birliği⁷ (SKB) kurulur.

Silahlı Kuvvetler Birliğinin Kuruluş amacı; Milli Birlik Komitesi'nin (MBK) saygınlığını korumak ve yol göstermek, TSK içerisindeki grupları birleştirmek (Börklüoğlu, 2017, s. 21) ve Ordu içerisine siyasetin girmesini engellemektir.

Milli Birlik Komitesi tarafından Silahlı Kuvvetler Birliği kurucu üyesi Hava Kuvvetleri Komutanı Korgeneral İrfan Tansel'in NATO'nun

⁵ Celal Bayar'ın yaşının ilerlemesi nedeniyle idam cezası ömür boyu hapse çevrilir (Resmî Gazete, 10908).

⁶ 14'lüler; 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrasında askerlerden oluşan Milli Birlik Komitesi (MBK) üyelerinin kendi içerisinde ikiye bölünür ve İlimliler ve Aşırılar olmak üzere bunlardan başında Kurmay Albay Alparslan Türkeş'in çektiği (aşırılar) olarak tabir edilen bir albay, iki yarbay, altı binbaşı ve beş yüzbaşından oluşan toplam 14 kişilik grubun ismidir. Bu 14 kişinin her biri farklı ülkelerde hükümet müşaviri olarak görevlendirilir. Kurmay Albay Alparslan Türkeş Hindistan Yeni Delhi Hükümet müşaviri olur.

⁷ Silahlı Kuvvetler Birliği; MBK'nin bölünmesinden sonra TSK içerisinde disiplini ve birliği sağlamak üzere küçük rütbedeki subaylardan oluşan, İstanbul'da bulunan birliklerin organizasyonundan sorumlu Tümgeneral Faruk Güventürk ve Ankara'daki birliklerin sorumlusu Kurmay Albay Talât Aydemir'in ön planda olduğu bir yapılanmadır (Sunay, 2017).

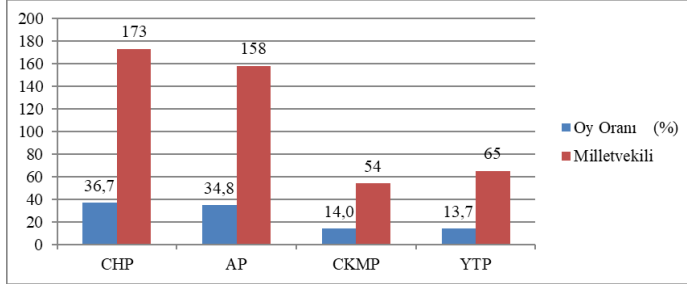
Washington karargâhında görevlendirilmesi; Komiteciler ile Birlik üyeleri arasındaki gerginliği artırır. Silahlı Kuvvetler Birliği Üyeleri; hükümete, Milli Birlik Komitesi üyelerine ve Genel Kurmay Başkanına bir ultimatoma vererek; Korgeneral İrfan Tansel'in Hava Kuvvetleri komutanlığı görevine tekrar atanmasını, Korgeneral Cemal Madanoğlu ve Albay Osman Köksal'ın görevden alınmasını, Savunma Bakanı ve bazı generallerin görevden uzaklaştırılmasını, MBK üyelerinin subay atamalarına karışmamalarını ve sadece askerlik zanaatı ile uğraşmalarını ister.

Genel Kurmay Başkanı Cevdet Sunay tarafından Silahlı Kuvvetler Birliği'nin tüm istekleri kabul edilir ve Milli Birlik Komitesi'nin yetkileri azaltılır (Emiroğlu, 2011, s. 14). Bu arada 15 Ekim 1961 tarihinde Milletvekili Genel Seçimlerine gidilir.

Talât Aydemir'in Birinci Darbe Girişimi (22 Şubat 1962)

Çevre Barajlı Nisbi Temsil (d'Hondt) Seçim Sistemi⁸'nin uygulandığı 1961 Milletvekili seçimlerinde, 10.522.716 kişi oy kullanır. Seçimde 3.724.752 oy alan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Birinci parti olurken, 3.527.435 oy alan Adalet Partisi ise ikinci parti olur (TÜİK, 2012, s. 4).

Grafik 2: 15 Ekim 1961 Milletvekili Genel Seçimleri

Kaynak: TÜİK, 2012, s. 12.

15 Ekim 1961'de yapılan seçim sonrasında Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisinin birbirlerine yakın oy alması ve tek başına hükümet kuramamaları en çok oyu alan ikinci parti durumundaki Adalet Partisi'nin siyaseten Demokrat Parti'ye yakın olması TSK içerisinde huzursuzlukları artırmıştır (Çakmak, 2019, s. 135).

⁸ Çevre Barajlı Nisbi Temsil (d'Hondt) Seçim Sistemi; 1978 yılında Belçikalı matematikçi ve hukukçu Victor tasarlanmış nispi temsil sistemidir. Türkiye'de 1961 yılında kullanılmıştır (TÜİK, 2012, s.4). Bir seçim çevresinde her partinin aldığı oy toplamı, sırasıyla 1'e, 2'ye, 3'e, 4'e... bölünür ve o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşıncaya kadar bu işleme devam edilir. Elde edilen paylar, parti farkı gözetmeksizin, büyükten küçüğe doğru sıralanır. Milletvekillikleri bu sıralamaya göre partilere tahsis edilir (Türk, 2006, s.79).

TSK mensubu Korgeneral Refik Tulga'nın da imzasının bulunduğu ve toplam 38 subayın imzaladığı 21 Ekim 1961 tarihli "Zabıt Varakası" başlıklı ulti­matomda;

Siyasi partilerin faaliyetleri menedilmesi, Seçim neticeleri ve Milli Birlik Komitesi feshedilmesi, İktidar, milletin hakiki ve ehliyetli mümessillerine verilmesi, 15 Ekim 1961 günü yapılan seçimler sonrasında gelecek yeni Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanmadan evvel 25 Ekim 1961'e kadar bu kararın uygulanması (Aydemir, 1968, s. 80) hükümleri yer almaktadır.

Ültimatomu duyan Cumhurbaşkanı ve Silahlı Kuvvetler Birliği onursal başkanı Cevdet Sunay; 23 Ekim 1961 tarihinde ulti­matomda imzası bulunan subaylar ile görüşme yapar. Bu görüşmede Cemal Gürsel, hükümeti kurma görevini İsmet İnönü'ye vereceğini ve bunu siyasi parti liderleri ile yapılacak ortak bir protokol ile yazılı hale getireceğini bildirerek TSK içerisindeki rahatsızlıkları giderir (Çavuşoğlu, 2019, s.131).

23-24 Ekim 1961 tarihlerinde Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay başkanlığında; Genel Kurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları (Jandarma dâhil) ve Siyasi Parti (AP, CHP, CKMP ve YTP) liderleri bir araya gelir. Buluşma sonrasında düzenlenen "Çankaya Protokolü" ile; Siyasi partiler, Cumhurbaşkanı adayı göstermeyerek Cemal Gürsel'in parti liderlerince desteklemesinin, Ordu mensuplarının hakları korunmasının, Emekli İnkılap Subaylar Derneği⁹ (EMİNSU) ile ilgili kanunlar değiştirilmemesinin, Yassıada hükümlülerine bir af çıkartılmamasının, 147'lerin Üniversitelere geri dönüş yolu açılmamasının ayrıca yazılı olmayan bir madde de ise İsmet İnönü'nün başbakan olmasının sağlanabilmesi için gerekli desteğin verilmesi kararı alınmıştır (Demir, 2006, s. 159).

Talât Aydemir, TSK içerisinde yapılan bir toplantıda "*Başbakanın ve Cumhurbaşkanı'nın baskı altında tutulduğunu, hükümet yöneticilerinin askeri baskı ile seçildiğini*" beyan eder. Ancak Milli Birlik Komitesi üyeleri "*ordu böyle istiyor*" diyerek Albaylar Grubunu susturur (Aydemir, 1968, s. 143).

26 Ekim 1961'de Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanarak Cemal Gürsel'i Cumhurbaşkanı seçer.

⁹ Emekli İnkılap Subayları Derneği (EMİNSU): "5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa Ek Geçici Kanunu" 1. Maddesinde Subay, Askeri Memur ve Astsubaylardan 25 fiili hizmet yılını dolduranlar emekliliklerini isteyebilecekleri gibi, kurumlarınca' da resen emekliye sevk edilebilirler denilmektedir" (Resmî Gazete, 10570). Bu maddeyi esas alan 27 Mayıs 1960 darbecileri Milli Birlik Komitesi üyeleri Hükümete yakın olduklarını düşündükleri 235 general ve amiral ile 5000 yakın subayı emekliye ayırdılar. Bunların oluşturulduğu derneğin adıdır (Sunay, 2017, s.164)

Türkiye Cumhuriyeti'nin 26. Hükümeti, CHP-AP koalisyonu ile 16 Kasım 1961'de kurulur. TSK mensuplarının bulunmadığı sivil bir hükümetin kurulması siyasi çevrelerce memnuniyetle karşılanır (Demir, 2006, s. 159).

Ancak bazı politikacıların; Demokrat Parti üyelerini övücü konuşmalar yapmaları, siyasi af söylemleri, basında Demokrat Parti'yi öven yazılar yazılması, yapılan bir toplantıda milletvekillerinden birinin subay ailelerine küfretmesi, TSK içerisinde huzursuzluk yaratır ve darbe yanlısı ordu mensuplarını heveslendirir (32. Gün, 2019).

Başbakan İsmet İnönü artan darbe söylentileri üzerine TSK üyeleri ile genişletilmiş Komuta Konseyi yapar. Burada "bir intikam hareketine asla müsaade edilmeyeceğini" üzerinde durulur (Cumhuriyet, 22 Şubat 1961). Ayrıca İnönü, Harp Akademileri, askeri birlikler ve gazetelere yaptığı açıklamalarda ve demeçlerde de "Hiçbir askerî harekâta izin vermeyeceğiz" söylemlerinde bulunur (Cumhuriyet, 22 Şubat 1961).

Bütün bunlar olurken Korgeneral Refik Tulga ve 59 subay 9 Şubat 1962 tarihinde toplanarak; 28 Şubat 1962 tarihini geçmeyecek şekilde ordunun idareye el koymasına ve İstanbul'daki birliklerin komutasının Korgeneral Refik Tulga'ya, Ankara'dakilerin ise Kurmay Albay Talât Aydemir'e verilmesine kararları alınmıştır (Çavuşoğlu, 2009, s. 133).

Durumun öğrenilmesi üzerine Hükümet ve Genel Kurmay Başkanı ihtilal yanlısı Albaylar grubu ile 19 Şubat'ta yapmış olduğu görüşme sonucu şu kararları almıştır; TSK içerisinde huzursuzluk çıkaran subayların doğu illerine tayini çıkartılmış, 22 Şubat'ta Albaylar grubundan Kurmay Albay Şükrü İlkin, Albay Selçuk Atakan ve Albay Turgut Alpagut Genel Kurmay Başkanlığına çağrılmış ve enterne edilmiş, Albay Talât Aydemir yerine Harp Akademileri Komutanlığına Albay Semih Sancar atanmıştır. Ancak okul girişinde gözaltına alınan Albay Semih Sancar'ın görevinin başına geçmesi engellenmiştir (Tekin, 2017, s. 19).

Hükümetin bu tutumu üzerine Talât Aydemir 22 Şubat günü yaşananları şu şekilde anlatır:

"Aydemir Cuntanın İstanbul ortaklarını aradı 2 hafta önce iktidara el koymak ve ülkenin başına geçmek isteyen İstanbul valisi Korgeneral Refik Tulga için komutanlara vakit geldi dedi. Tulga; Bakınız Talât Bey protokolde bulunan şartlar elde edilememiştir. Hava Kuvvetleri Kumandanı kabul etmemiştir. Emir komuta zinciri kurulamamıştır. Siz münferiden 2 enterne edilmiş albay için ordu ihtilal yapmaz çok rica ederim. İstanbul grubu olarak hareketinizi katıyen tasvip etmiyoruz. Bu hareketi bastırmak için tertibat içerisindeyiz demesi Talât'ın haykırarak bağırmağa başlamış üzerine telefonu, yanında bulunan Albay Emin Aytekin'e uzatmıştır. Aytekin; Bak Talât bu alarmı çöz yoksa sen ve diğerleri hayatını kaybedecek. Harbiyelilerinde tarihlerine bir kara leke süreceksin böyle bir patlamaya emrivakiye müsaade etmeyeceğiz. Banada bağırmağa başladı ağlar vaziyette telefonu kapattı" (Aydemir, 2010, s. 173, 32. Gün, 2019).

İstanbul'dan aradığını bulamayan Albay Talât Aydemir Harp akademisi öğrencilerini toplar ve Harbiyelilerin desteğini görmek isteyerek şu sözleri söyler:

“27 Mayıs amacına ulaşamadı, Meclis çalışmıyor, Orduya dil uzatılıyor, şimdi de zinde kuvvetleri dağıtmak için komutanlar Şark'a sürülüyor planlarımız hazır ordu bizimle beraber parolamız (Halaskar) işareti (Fedailer) bu harekât neticeye ulaşmaz ise intihar edeceğim. Öğrencilerin alkışları üzerine tertibat almaları için öğrencilere silah ve mühimmat verilmiştir” (32. Gün, 2019).

Harbiyelilerden istediği desteği alan Albay Talât Aydemir, Zırhlı Birlikler Eğitim Merkezi, Muhabere Okulu, Tank Okulu, Süvari Grubu ve 229. Piyade Alayı ile görüşmeler yapar. Onların da yanındayız mesajlarını alması sonrasında, 22 Şubat 1961'de, saat:15.00'da tanklar harekete geçer ve Genel Kurmay Başkanlığı ile Meclis çevresi kuşatılır. Ankara'daki önemli yerlere asker sevkıyatı yapılır, şehir kontrol altına alınmaya çalışılır (32. Gün, 2019).

Darbe girişimini duyan Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in başkanlığında; Başbakanın, Bakanların, Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarının katılımı ile Çankaya Köşkü'nde bir toplantı yapılır. Söz konusu toplantıda şu kararlar alınır:

- Hangi birliklerin hükümetin yanında olduğu tespit edilmeye çalışılacak,
- Bütün siyasi partilerin ortak bir bildiri hazırlayarak radyodan Türk milletine “harekâtı tasvip etmediklerini bu ayaklanmanın halk iradesinin yok sayılması anlamına geldiği” anlatılacaktır.

Ayrıca gelişmeler üzerine Talât Aydemir'e yakınlığı ile bilinen Yeni Türkiye Partisi lideri Ekrem Alican'a arabuluculuk görevi verilir. Arabuluculuk görüşmelerinde şu talepler ortaya çıkmıştır (32. Gün, 2019): Kurmay Albay Talât Aydemir'in Talepleri şu şekildedir; Meclisin feshedilmesi, Yeniden seçimlere gidilmesi, Okuma ve yazma bilmeyenlere seçme hakkının verilmemesi, Hükümetin yeni seçimlere kadar başka bir şehirde çalışması ve Ordudaki tayinlerin durdurulması talebinde bulunmuş Hükümet ise; Harekâtın hemen durdurulması, Birliklerin kışlarına çekilmesini, Birlikler kışlasına çekilmez ise darbe teşebbüsünün öncülüğünü yapan Harp Okulu'nun bombalanacağı, eğer bu işten vazgeçerler ise darbe girişiminde bulunanların emekliye sevk edilecekleri ve divanı harbe verilmeyecekleri bildirmiştir. Ancak hükümet ile darbeciler anlaşamamışlardır.

Bu sırada Çankaya Köşkü'nü korumakla görevli komutanın taraf değiştirmesi sonucunda Köşk, Muhafız Alayı Komutanı, Aydemir'in yakın

arkadaşı Binbaşı Fethi Gürcan tarafından kuşatılır. Fethi Gürcan köşkte bulunan Cumhurbaşkanını, Başbakanı ve Kuvvet Komutanlarını tutuklayabileceğini iletir. Aydemir bütün katılımcıların serbest bırakılması talimatını verir. Bu da birinci darbe girişiminin kırılma noktası olur.

Çankaya Köşkü'nden ayrılan Başbakan İsmet İnönü Kuvvet Komutanlarının desteğini alır. Hava Kuvvetlerine ait jetler Harp Akademisi ve Meclis üzerinde askeri darbeye karşı koyar.

Aynı zamanda darbeciler ile antlaşma gayreti içerisine giren İnönü, arabulucular aracılığıyla darbecilere göndermiş olduğu yazılı metinde;

- Girişilen harekâta derhal son vermelerini,
- Silahlı Kuvvetler Başkomutanı olan İsmet İnönü'nün emirlerine uymalarını,
- Hâlihazırda kan dökülmemesi nedeniyle, darbe girişiminden vazgeçerek birliklerin kışlarına dönmesi halinde, hükümet başkanı olarak harekâta katılanlar hakkında hiçbir cezai tatbikat yapılmayacağını sözünü verir (32.Gün, 2009).

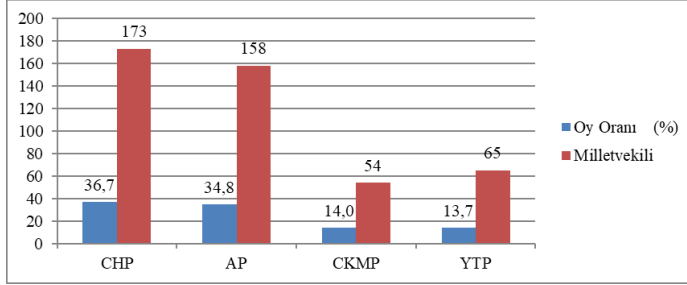
İstanbul'daki birliklerin Talât Aydemir'e, kendilerine destek vermemeleri, Hava Kuvvetlerinin üstün gücünün hükümetin yanında olması ve Başbakan'ın yazılı güvencesi nedeniyle herhangi bir ölüm ve yaralanma olayı olmadan 23 Şubat 1961 tarihinde şehir merkezinde bulunan birlikler, kışlarına geri döner. Başbakan İsmet İnönü'nün askeri zaferine dönüşen bu hamle, darbe girişimi engeller.

Başarısız darbe girişimi sonrasında, TSK içerisinde; Kurmay Albay Talât Aydemir ve Binbaşı Fethi Gürcan'ın da içinde bulunduğu 73 asker emekli edilir. Jandarma Genel Komutanı Doruk ve İstanbul valisi Korgeneral Tulga'nın ise görev yerleri değiştirilir (Çavuşoğlu, 2009, s. 132).

Hükümet darbe esnasındaki tutum ve davranışları nedeniyle ve darbe girişiminde bulunan askerlere tanınan haklar ve af tartışmaları münasebetiyle kamuoyu tarafından şiddetle eleştirilir. Bunun sonucu olarak da Başbakan İsmet İnönü 30 Mayıs 1962 tarihinde istifa etmek zorunda kalır.

Talât Aydemir'in İkinci Darbe Girişimi (21 Mayıs 1963)

Başbakan İsmet İnönü'nün istifasından sonra ülkede 25 Haziran 1962'de yeniden bir seçim yapılmış seçim sonucuna göre; CHP, YTP, Bağımsızlar ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nden (CKMP) oluşan, Türkiye Cumhuriyeti'nin 27. Hükümeti kurulmuştur (YSK, 2012).

Grafik 3: Türkiye Cumhuriyeti Hükümetin Siyasi Parti Bakanlık Sayıları

Kaynak: YSK, 2012.

Başbakan İsmet İnönü'nün istifası etmesi, seçim sonrasında kurulan koalisyon hükümetinin aralarında anlaşamaması ve 22 Şubat 1962 darbe girişimi aktörlerinden olan Talât Aydemir ve grubunu tekrar ümitlendirmiştir. (Önal, 2017, s.19).

Eski bir asker olan Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel askerler arasında bu kıpırdanmanın farkına vararak dört kuvvet komutanı ile birlikte İnönü'yü tekrar hükümet kurma konusunda ikna eder.

Yeni kurulan 27. Hükümetin farklı siyasi görüşlere mensup siyasi partilerden oluşması hükümetin icraatı esnasında fikir ayrılıklarının ortaya çıkmasına neden olur. Bu nedenle oluşan kaos, hükümet dışında kalan AP ve darbe yanlısı askerleri tekrar umutlandırır (32.Gün, 2019).

27. hükümetin güvenoyu almasından sonra 7 Temmuz 1962 tarihinde mecliste yaptığı konuşmasında Başbakan İsmet İnönü; 22 Şubat 1962 darbecilerinin ordu içerisindeki bir avuç demokratik nizam aleyhtarı, maceracı olduğunu ve bunların Büyük Millet Meclisine ve orduya güveni sarsmak için nifak tohumu ekmeye çalıştığını belirtir (32. Gün, 2019).

İsmet İnönü'nün bu sözleri üzerine, 22 Şubat 1962 tarihinde darbecileri adına gazetelere konuşan Talât Aydemir; İsmet İnönü'nün Türk Milletinin sesine kulak vermeden sadece şahsi menfaatlerin ve siyasi zümre sahiplerinin sözünü dinlediğini, ülkenin birçok derdinin bulunduğunu, ordunun partiler üstü bir görüşe sahip olduğunu ve İnönü'nün isminin zekâsından büyük olduğunu söyler (Aydemir, 1968, s. 138). Bunun üzerine Talât Aydemir, kanunun suç saydığı bir cürümü övmek suçuyla tutuklanır, ancak 18 Temmuz 1962'de kefaletle serbest bırakılır (32. Gün, 2019).

25 Haziran 1962'de yapılan seçim sonrasında oluşan koalisyon hükümetinin;

- 1960 darbesi sonrası tutuklanan ve siyasi yasaklı olan eski DP üyelerine af,

- Milli Birlik Komitesi tarafından uygulanan toprak reformu sonrasında batıya sürülmüş olan toprak ağalarının doğuya tekrar döndürülmesi,
- Beş yıllık kalkınma planını hazırlayan uzmanların istifaya zorlanması gibi icraatları Darbe yanlısı askerleri tetikler (Çakmak, 2019, s. 136).

Talât Aydemir, 22 Şubatçılara karşı yapılan saldırıların artması, Kemalizm doktrini yayınladıktan sonra genç subayların katılım sayısının artması, Genç subayların ve 14'lülerin destek mesajları ve söylemleri ile aktif görevde olan TSK mensuplarının darbe yanlısı askerleri ziyaretlerinin artması gibi olayların TSK içerisindeki rahatsızlıkların arttığının bir göstergesi olduğunu ifade eder (Aydemir, 2010, s. 136).

Bütün bunlar 22 Şubat 1962 darbesini yapan ve emekliye ayrılmış veya sürülmüş eski TSK mensuplarını yeni bir darbe yapma konusunda ümitlendirmiştir. Aydemir TSK içerisinde oluşturduğu “çengel sistemi¹⁰” ile teşkilatını güçlendirmiştir.

Çengel Sistemi; uygulanan Ankara ve İstanbul’da birlikler ve isimler şöyleydi; Riyaseti Cumhur Muhafız Alayı (Yeni Adı Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı); Kritik öneme haiz bu alay ve bağlı birliklere emekli Binbaşı Fethi Gürcan tarafından çengel atılmış Üsteğmen Kadir Yıldırım ve Güverte Üsteğmen Erol Işıltan katılmıştır.

Genelkurmay Kışla Komutanlığında; emekli Albay Yaşar Başaran, 1 Yarbay ve 1 Yüzbaşı tarafından çengel sistemi atılmış olup Yüzbaşı’nın devre arkadaşı P. Yüzbaşı Gökalp Kasapoğlu iltihak etmiştir. Ancak Kışla genelinde fazla itibar görmemiştir.

Tank Okulu; Süvari Grup Komutanlığı yapmış emekli Binbaşı Fethi Gürcan ile 1 Üsteğmen tarafından çengel sistemi uygulanmış; Personel Şube Müdürü Per. Binbaşı Ömer Tekebaş, Tank Yüzbaşısı Feridun Erman, Tank Üsteğmeni İlhan Baş, Süvari Yüzbaşı Mehmet Gül, Süvari Yüzbaşı Sedat Ünal iltihak etmişlerdir.

229’uncu Piyade Alayı; eski merkez Komutanı emekli Albay Yaşar Başaran, 2 Yarbay, 1 Hâkim Üsteğmen ve 1 Teğmen tarafından bu şahısların alay içinde kurduğu teşkilata P. Binbaşı Hüsametdin Paksoy, P. Yüzbaşı Nusret Karakaş, P. Üsteğmen Mehmet Esengül, P. Teğmen Metin Akpınar katılmışlardır.

¹⁰ Çengel Sistemi; 22 Şubat 1962 darbesi TSK içerisinde tekrar yapılanmaya gitmek üzere bir birlikte görevli olan kişi çengel olarak belirlenecek bu şahıs diğer kişileri ikna edecek darbe girişimi hazırlıkları sırasında birlikte hareket edecek ordu içerisindeki gizli bir teşkilatlanmadır (Aydemir, 2010).

Jandarma Subay Okulu; Bizzat emekli Albay Talât Aydemir ve Fethi Gürcan tarafından irtibata geçilmiş ve Albay Yaşar Başaran, J. Binbaşısı Kemal Kâhyaoğlu ve J. Teğmen Abdullah Yılmaz 'ı iltihak edilmiştir.

28'inci Tümen Topçu Okulu Komutanlığına; eski Tümen Komutanı emekli Albay Tevfik Önlüer ve emekli Albay Yaşar Başaran tarafından irtibata geçilmiş ancak Topçu Yüzbaşı Metin Süer bu yeni yapılanmaya katılmak istememiştir.

Ankara Merkez Komutanlığına; bizzat Talât Aydemir ve eski Ankara Merkez Komutan yardımcısı Alb. Yaşar Başaran tarafından irtibata geçilmiş ancak İnzibat Komutanı P. Bnb. Necmi Acar da bu yeni yapılanmaya katılmak istememiştir.

Harp Okulu Komutanlığına; emekli Albay Talât Aydemir eski okul komutanı olarak bizzat ilgilenmiş Harp Okulu ikinci sınıf öğrencilerinden Zihni Çetiner, Önder Aydın ve Nezih Fırat aracılığı ile faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Hava Kuvvetleri Komutanlığına; 22 Şubat'ta emekli edilen Hv. Bnb. İzzet Köz tarafından Hv. Bnb. Cemal Özdemir ve Hv. Bnb. Necdet Öz 'den yapılanma içerisinde olmayı kabul etmiştir.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı: Emekli Albay Cevat Kırca tarafından İstanbul teşkilatında bulunan Deniz Harp Okulu ve Vurucu kuvvetleri organizasyona dahil edilmiş Ankara için bir çalışma yapılmamıştır.

Jandarma Genel Komutanlığına; Turgut Alpagut vasıtası ile J. Um. K.lığı Kur. Bşk. Alb. Rumi Ahıskalı dahil edilmek istenmiş ancak muvaffak olunamamıştır.

Ordonat Ana Depo Komutanlığına; çengel emekli P. Yarbay Hakkı Sümer aracılığı ile P. Yarbay Tacettin Gürlü 'e takılmak istenmiş ancak muvaffak olunamamıştır.

28'inci Tümen Komutanlığı; diğer iki birliğine çengel takıldığı için birlik karargâhı için ayrıca bir çalışma yapılmamış hatta bu yeni yapılanmaya karşı oldukları tespit edilmiştir (Aydemir, 2010).

Alpaslan Türkeş'in başını çektiği 14'ler gibi gruplar ile görüşmeler yapan Aydemir, 28 Mart 1963'te arkadaşları ile yaptığı toplantı sonucunda darbe gününü 20-21 Mayıs olarak belirler. Parolası "Harbiyeli" işareti "Aldanmaz"dır. Parola ve işareti bilmeyen herkes tutuklanacaktır (Aydemir, 2010, s. 188).

Talât Aydemir kendisi ile birlikte hareket edecek 10¹ birliğe darbenin başladığı bilgisini yirminci yüzyılın en iyi iletişim aracı olan radyoyla vermek için radyoevini ele geçirmek ister. Bu nedenle Talât Aydemir en güvendiği

kişiler arasında bulunan damadı Celalettin Atilla Altagun'un da aralarında bulunduğu Harbiyeliler; 1 manga asker ve 3 tank eşliğinde 21 Mayıs 1963 saat: 23:30'da Ankara radyosunu ele geçirirler ve Aydemir imzası ile hazırlanmış olan 1¹¹ ve 2¹² numaralı Tebliğ başlıklı bildirimleri Ankara Radyosundan okuyarak TSK'nın idareye el koyduğunu bildirirler.

Bildiriye duyan İsmet İnönü Çankaya Köşkü'nde Cumhurbaşkanı, Genel Kurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları ile bir toplantı yaparak şu kararları alır:

- Talât Aydemir'in caydırılması,
- Darbe karargâhı olan Harp Okulunun hükümet yanlısı birlikler tarafından çevrilerek diğer birlikler ile irtibatlarının koparılmasının sağlanması,
- Ankara radyosunun ele geçirilmesi,

Burada hükümet yanlısı olan 28. Tümen komutanı Yarbay Ali Elverdi radyoya gelerek Talât Aydemir ekibini enterne etmiş, 02:45 itibariyle Radyodan *“Ankara Garnizon Komutanlığı ve 28. Tümen Komutanlığı birlikleri üç beş çapulcunun sergüzeştçe hareketi bastırılmıştır. Bu harekâta bu anda son verilmiştir, Türk Silahlı Kuvvetleri hükümetin emrindedir”* (Önal, 2017, s. 21) anonsunu yapmıştır.

¹¹ İhtilal Genel Karargâhı 1 numaralı Tebliği: “Dikkat Dikkat Şimdi TSK ihtilal genel karargâhının bildirisini dinleyeceksiniz. Büyük Türk Milleti'ne;

1-Gayesi ve vazifesi Mustafa Kemal Atatürk'ün çizdiği yolda yürümek milletimizi çağdaş uygarlıklar seviyesine ulaştırarak güvenlik, huzur ve refahı sağlamak olan hükümetin Mevcut Anayasa ve kanunları hiçe sayarak partizan bir zihniyetle hareket ekonomik, politik ve sosyal hayatı felce uğratması nedeniyle TSK idareye el koymuştur.

2- TSK Atatürk ilkelerine bağlı olarak milletimizin muhtaç olduğu kuvvetli, istikrarlı, devrimci ve demokratik cumhuriyet idaresini kuracaktır.

3- Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosu feshedilmiş. Siyasi parti ve dernekler kapatılmış ve her türlü siyasi faaliyet men edilmiştir.

4-Vatandaşlarımızın ve yabancıların can ve mal emniyetleri ve hakları kanunlar çerçevesinde TSK ve Emniyet Kuvvetlerinin teminatı altındadır.

5- Birleşmiş Milletler Anayasası'na tamamen sadık kalınacaktır.

6- İdare mekanizması amirleri ve emniyet teşkilatı mensupları normal vazifelerine devam edecektir.

7- Büyük Türk Milleti hiçbir zümre ve parti adına hareket etmeyen yalnız milletine karşı borçlu olduğu vazifesini yapan Silahlı Kuvvetlerin yayınlayacağı bildirimleri tam bir vakar, huzur ve güvenle bekle. Halaskar fedailerin, yalnız senin emrinde ve hizmetindedir” (Aydemir, 2010, s. 315-316).

¹² İhtilal Genel Karargâhı 2 numaralı Tebliği: “21 Mayıs 1963 tarihi saat: 00:00 sonra ihtilal için verilen parolayı bilmeyen hiçbir kimse sokağa çıkmayacaktır. 2-Şu andan itibaren İstanbul ve Ankara Örfi idare ilan edilmiş, aksi hareket edilen olursa ateş edilecektir (Aydemir, 2010, s. 315-316).

Hükümet yanlısı askerlerin radyodan bu duyuruyu yapması Aydemir yanlısı olan ve kışlalarında şehre inmek için bekleyen kuvvetleri durdurmuş ve halkın sokaklara çıkmasının önünü açarak bir anlamda darbe girişimini durduran en önemli olaylardan birisi olmuştur.

Fakat Talât Aydemir grubu tekrar radyoyu basarak Yarbay Ali Elverdi'yi gözaltına alınmıştır. Hükümet de 21 Şubat 1962 darbe girişiminde ve bu girişim esnasında yine yanlarında bulunan Hava Kuvvetleri personelinin desteği ile haberleşmenin önünü kesmek için radyo verici istasyonlarını kullanılmaz hale getirerek hâlihazırda kışlasından dışarı çıkmamış birliklerin önünü kapatmış olur.

Talât Aydemir grubunun şehrin içindeki destekçileri hükümet yanlısı kuvvetler tarafından gözaltına alınır, bir tek Harp Okulu kalır buna da Hava Kuvvetleri Komutanlığı jetleri müdahale eder. Bu teşebbüs sırasında harp okulu öğrencilerinden üç kişi, hükümet yanlısı birliklerden ise beş kişi ölmüş, 26 kişi de yaralanır. Neticede 22 Şubatçılar enterne edilerek darbe girişimi saat: 07:00 itibariyle tamamen bitirilmiştir.

İsmet İnönü gazetelere yaptığı açıklamada “*Talât'ın üç buçuk adamı*” diyerek başladığı konuşmasında isyanın bastırıldığı, demokrasinin kazandığı beyanında bulunur (Cumhuriyet, 21 Mayıs 1963).

21 Şubat 1963'te; Askeri Yargıtay 1. Dairesinin Esas No: 963/968 Kararı No ile Türk Ceza Kanununun 146/1 maddesi hükmünce, Talât Aydemir, Osman Deniz, Fethi Gürcan'ın ölüm cezalarının infazına, Erol Dinçer¹³'in hakkındaki ölüm cezasının ise kaldırılması kararı verilir (Cumhuriyet Senatosu, s: 422).

Cumhuriyet Senatosu¹⁴ 07 Şubat 1964 tarihli toplantısında; Talât Aydemir ve Fethi Gürcan'ın ölüm cezalarının onanmasına, Osman Deniz ve Erol Dinçer hakkındaki ölüm cezalarının ise kaldırılmasına karar verilmiştir (Cumhuriyet Senatosu, s. 422).

Cumhuriyet Senatosunun kararı 26 Haziran 1964 tarihli *Resmî Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Fethi Gürcan 26/27 Haziran

¹³ Askeri Yargıtay 1. Dairesinin Esas No: 963/968 Kararı ile belirlenen Cumhuriyet Senatosunun onayı ile “Osman Deniz ile Erol Dinçer haklarında şahsi durumları, cezanın mahiyeti ve ileride telâfisinin imkânsız oluşu nazara alınarak ölüm cezasının yerine getirilmemesine, Anayasanın. 64 ncü maddesi gereğince ekseriyetle karar verilmiştir” (Cumhuriyet Senatosu, s: 422).

¹⁴ Cumhuriyet Senatosu; 09.07.1961 tarihinde kabul edilen 1961 Anayasası'nın 63. Maddesi ile kurulmuştur. T.B.M.M.nin kuruluşu; Türkiye Büyük Millet Meclisi, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosundan kuruludur. Md. 70; Cumhuriyet Senatosu, genel oyla seçilen yüz elli üye ile Cumhurbaşkanı'nca seçilen on beş üyeden kuruludur (Resmî Gazete, 10859).

1964’de Talât Aydemir ise 4/5 Temmuz 1964’de tarihinde idam edilmişlerdir (Resmî Gazete, 11738).

Sonuç

15 Ekim 1961 seçimleri sonucunda kurulan CHP ve AP koalisyon hükümetinde Adalet Partisi’nin Demokrat Parti’ye yakınlığı, eski milletvekillerine af söylemleri, 27 Mayıs Darbesini gerçekleştiren Milli Birlik Komitesi üyesi askerlere karşı milletvekilleri tarafından ağır küfür ve hakaretler edilmesi, TSK içerisinde 5000’e yakın subayın emekli edilmesi, Üniversitelerden 147 Akademisyenin ihraç edilmesi, sivil ve asker yöneticiler tarafından toplumsal huzurun ve barışın bozulduğu söylemlerini güçlendirmiş ve 22 Şubat 1962 tarihinde Kurmay Albay Talat Aydemir’in liderliğindeki birlikler darbe girişiminde bulunmuştur ancak Hava Kuvvetlerine ait birliklerin hükümet yanlısı olması, İstanbul’daki birliklerin karar değiştirerek desteklerini geri çekmeleri ve darbe girişimini öğrenen Başbakan İsmet İnönü’nün darbeci askerlere karşı herhangi bir yaptırım yapılmayacağına dair güvence vermesi nedeniyle Ankara ve diğer şehir merkezindeki birlikler bir gün sonra 23 Şubat 2023 tarihinde geri çekilmiştir.

22 Şubat 1962 tarihinde yapılan darbe girişimi nedeniyle başta Kurmay Albay Talât Aydemir ve Binbaşı Fethi Gürcan’ın da bulunduğu 73 asker emekliye sevk edilmiş, İstanbul Valisi ve Jandarma Genel Komutanı değişmiş ayrıca darbecilere karşı yumuşak bir tutum ve davranışları nedeniyle hükümet üyeleri tarafından Başbakan’ın istifa etmesi sağlanmıştır.

25 Haziran 1962’de kurulan çok partili hükümetin içerisindeki görüş ayrılıkları, parti içi ve partililer arası anlaşmazlıklar, sivillerin ve askerlerin kendi çıkarları için yaptığı uygulama ve talepler, sivil-asker gerginliğini arttırmıştır. Birinci darbe girişiminde başarısız olan ve ordu içerisinde darbe heveslisi Talât Aydemir ve arkadaşları yeniden darbe yapmayı planlayarak kendilerine yakın birlik komutanlarını, kurmuş oldukları çengel sistemiyle bir araya getirmişler, 21 Mayıs 1963 tarihinde askerleri harekete geçirerek Ankara Radyosundan TSK’nın idareye el koyduğunu bildirmişlerdir (Cumhuriyet, 21 Mayıs 1961).

Bildiriye duyan İsmet İnönü Cumhurbaşkanı ve Kuvvet Komutanlarının desteğini alarak radyoyu ele geçirmiş ve Türk Silahlı Kuvvetleri’nin hükümetin emrinde olduğu bildirilmesi üzerine darbe yanlısı birliklerin şehrin içine inmesini engellemiş ve şehre inen birlikler derdest edilerek göz altına alınmışlar, direniş gösteren Harp Akademisinde ise çıkan çatışmada 8 kişi ölmüş 26 kişi yaralanmıştır. Kuvvet Komutanlıklarından yeterli desteği alamayan Aydemir’in grubu 22 Mayıs 1963 tarihinde saat: 07:00 itibariyle bitirilmiştir. Başbakan İsmet İnönü gazetelere verdiği demeçte ise demokrasinin kazandığını beyan etmiştir. Yargılamalar sonucunda gözaltına

alınan Talât Aydemir ve Fethi Gürcan 4/5 Temmuz 1964 tarihinde idam edilmişlerdir.

Sonuç olarak, 1961-1963 darbe girişimlerinin sonucundan anlaşılacağı üzere, halk özgür iradesi ile verdiği kararların hep arkasında olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Milletın verdiği karara herkesin saygı duyması gerekmektedir.

Kaynakça

- Aydemir, T. (2010). *Albay Talât Aydemir, Hatıratım*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Birand, M. A. (2019, 04 Haziran). Talât Aydemir'in ilk darbe girişimi. 22 Şubat 1962|32. *Gün Arşivi* [Video]. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=rfsQHHi3tPE>
- Bulut, S. (2009). “27 Mayıs 1960’tan günümüze paylaşılmalı demokrat parti mirası”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2009(19),73-90.
- Börklüoğlu, L. (2017). “27 Mayıs askeri darbesi sonrasında ordu içinde iktidar mücadelesi: Milli Birlik Komitesi Ve Silahlı Kuvvetler Birliği”. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 13-28.
- Cumhuriyet (1962, 2 Şubat). “Bir intikam hareketine asla müsaade edilmeyecek” *Cumhuriyet*. Erişim Tarihi: 30.03.2021, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml>
- Cumhuriyet (1963, 21 Mayıs). “Dün gece yarısı Ankara’da silahlı bir ihtilal hareketi oldu”. *Cumhuriyet*, 13, 934 sayı. Erişim Tarihi: 16.04.2021, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml>
- Cumhuriyet Senatosu Tutanakları (1964). 1. Dönem 2. Toplantı 422. Sayısı, 07 Şubat 1964.
- Çakmak, D. (2008). “Türkiye’de asker-hükümet ilişkisi: Albay Talât Aydemir örneği”. *Gazi Akademik Bakış*, 2, 35-68.
- Çavuşoğlu, H. (2009). “Merkez sağda 27 Mayıs ve 12 Eylül sonrası partileşme”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (22), 165-178.
- Çavuşoğlu, H. (2019). “Türkiye’nin ilk koalisyon tecrübesi: Türk siyasal hayatında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)-Adalet Partisi (AP) Koalisyonu (1961-1962)”. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 130-138.

- Dr. Nazım Bey (2021, 4 Mart). Talât Aydemir'in hatıratı (Kendi sesinden) [Video]. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=lwwqJDw6gTI&t=3729s>
- Demir, Y. (2006). "Albay Talât Aydemir'in Darbe Girişimleri". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5 (13), 155-171.
- Emiroğlu, A. (2011). "27 Mayıs 1960 İhtilali ve Demokrat Parti'nin Tasfiyesi". *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (1), 13-27.
- Güven, B. ve Ekiz, A. (2019). *Türk demokrasi tarihinde kara bir leke: 27 Mayıs*. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/demokrasinin-infazi-27-mayis/turk-demokrasi-tarihinde-kara-bir-leke-27-mayis-/1489415>
- Haydaroğlu, C., Çevik, G. (2016). "Türkiye'de seçim sistemlerinin demokrasi ve ekonomi ilişkisi çerçevesinde incelenmesi". *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 51-63.
- Millet Meclisi Tutanakları (1962). 1. Dönem Tutanak Dergisi: Dönem 1 Cilt 6 Birleşim 110, s. 257, 07 Ocak 1962.
- Milletvekili Genel Seçimleri, 2012. (2012, Haziran). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni. Erişim adresi: <https://www.ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644>
- Özçelik, M. H., ve Güneş, M. (2018). *Bir 27 Mayıs tahlili: Silahlı Kuvvetler Birliği*. İstanbul: Sokak Kitapları Yayınları.
- Önal, T. (2017). "27 Mayıs İhtilali'nin geride bıraktıkları ve İnönü Hükümetleri döneminin önemli iç siyasi gelişmeleri (1961-1965)" . *Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1 (1) , 10-25.
- Sanlı, F. S. (2018). 27 Mayıs'ın "zoraki diplomatları": 14'lerin yurtdışı faaliyetleri. *Gazi Akademik Bakış*, 11(23), 221-248.
- Safi, İ. (2019). Osmanlı Devleti'nden günümüze parlamentarizm ve parlamenter rejime müdahaleler-muhtıra, darbe ve darbe girişimleri üzerine bir analiz. *Ege Academic Review*, 19(1).
- Sunay, C. (2017). 27 Mayıs'tan 13 Kasım'a Millî Birlik Komitesi. *Mediterranean International Congress on Social Sciences*, 1, 155-168.
- Talât Aydemir ve Fethi Gürcan haklarındaki ölüm cezasının yerine getirilmesine ve Osman Deniz ve Erol Dinçer haklarındaki ölüm cezasının yerine getirilmesine dair Kanun (1964, 20 Haziran). Resmî Gazete (Sayı: 11738). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11738.pdf>

- Tekin, Ö. (2017). “27 Mayıs İhtilali’nin geride bıraktıkları ve İnönü hükümetleri döneminin önemli iç siyasi gelişmeleri (1961-1965)”. *Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(1), 10-25.
- T.C Yüksek seçim Kurulu. (2021). 1950-1977 yılları arası milletvekili genel seçimleri. Erişim adresi: <https://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007>
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2014). Dünden bugüne Başbakanlık (1920-2014): Erişim adresi: <https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/eskisiteden/yayinlar/genel-mudurluk-yayinlar/basbakanliktarihi.pdf>
- T.C. Yüksek Seçim Kurulu (2012, Haziran). Seçim arşivi: Milletvekili genel seçimleri 1923-2011. Erişim adresi: <https://www.ysk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, (2017), “Darbe”, <http://www.tdk.gov.tr/index.php%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20?option>
- Türk, H. S. (2006). “Seçim, seçim sistemleri ve anayasal tercih”. *Anayasa Yargısı*, 22(1), 75-113.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1961, 20 Temmuz). *Resmî Gazete* (Sayı: 10859). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10859.pdf>
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Yüzüncü Yıl Eserleri. (2020). TBMM oluşumu, çalışma şartları ve işlemleri, II. Cilt. Erişim adresi: https://www.tbmm.gov.tr/pdf/Yuzuncu_yilinda_TBMM_2_cilt.pdf
- Üniversiteler öğretim üyelerinden bazılarının vazifelerinden affına ve bazılarının diğer fakülte ve yüksekokullarına nakline (1960, 28 Ekim). *Resmî Gazete* (Sayı: 10641). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10641.pdf>
- Yaşar, Ö. (2017). 27 Mayıs 1960 Darbesi dönemi çizgisel mizah ve demokrasi. *Turkish Studies*, 12(16), 4471-492. Erişim adresi: https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale_tr_ozet&makale_id=20222
- Yüksek Adalet Divanınca verilen ölüm cezaları hakkında Milli Birlik Komitesi Kararları (1961, 16 Eylül). *Resmî Gazete* (Sayı: 10908). Erişim adresi: <https://resmigazete.gov.tr/arsiv/10908.pdf>
- 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa Ek Geçici Kanunu (1960, 05 Ağustos). *Resmî Gazete* (Sayı: 10570). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10570.pdf>

Atf için:

Karaarslan, Ü. (2024). Türk siyasal hayatına askeri müdahalelere bir örnek: Talât Aydemir'in darbe girişimleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 231-250. doi: 10.54558/jiss.1015304

Etik Beyan:

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.